

Csendes László
(rendőrségi főtanácsos, BmA vezetője)

Emlékezés Dr. Tóth Tihamér viktimológiai munkásságára

Az emlékezni valakire, akit szerettünk, becsültünk igazán jó dolog, hiszen egy kis időre ismét a közelünkbe hívhatjuk, felidézhetjük élete számunkra emlékezetes pillanatait. A múltidézés izgalma abban is rejlik, hogy akár elő kerülhetnek olyan momentumok, amelyek eddig nem voltak számunkra elérhetőek. Elvégre a múlt felelevenítése egyrészt a saját emlékeinkből, másrészt ismerősök barátok anekdotáiból, nem utolsósorban a szakmai munkásságot dokumentáló

publicisztikákból, tanulmányokból állhat össze. Ezek az érzések kavarogtak először bennem, amikor azt a megtisztelő felkérést kaptam, hogy a MKT Viktimológiai Szekciójában emlékezzek meg Dr. Tóth Tihamér munkásságáról.

Tíhi, szerintem mindenki így ismerte, mert bármerre is kezdtem kutakodásomat, ha sokat nem is tudtak róla, azt mindenképpen, hogy Dr. Tóth Tihamér „persze, ismertem a Tihit”, vagy a fiatalabb generációnak „Tíhi bá’, aki viktimológus volt”. Mindez számomra azt az üzenetet jelentette, hogy Ő olyan mértékben szerette a szakmáját, a választott tudományát, hogy annak az évek során egyértelműen emblematikus alakjává vált. Olyan típusú ember volt, akivel sok mindenről lehetett beszélgetni, de ha tehetett a bűnözés áldozatait valamilyen összefüggésben mindig szóba hozta.

A rendőri pályára kerülése, első benyomásra hasonlított a kortárs fiúk kamaszálmaira, a detektív szereppel való azonosulás vágyára. A bűnügyek nyomozásának izgalma helyett azonban inkább a bűnbesodródás körülményei foglalkoztatták. Az emberi sorsok magyarázatának igénye, az ő miért és ő miért nem kérdések, már a kezdő rendőrnyomozó őrmesternél is megjelentek. Két hónappal nagykorúvá válása után, kezében a VIII. kerületi Széchenyi Gimnáziumban szerzett érettségivel felvételét kérte a rendőrség állományába. Nem volt a vonzalomnak családi tradíciója, hiszen édesapja a MÁV-nál dolgozott mozdonyfűtőként, édesanyja a háztartást vezette és a

három gyereket istápolta. Az egy évvel idősebb nővére Edit, és a nyolc évvel fiatalabb testvére István a tanár- illetve a tanítóképzőt választották. A leánytestvér földrajz-biológia szakos tanárként, öccse népművelőként kezd a későbbiekben dolgozni.

Tóth Tihamérről hamar kiderül, hogy nem a nyomozásokban, vagy a közterületi rendőri intézkedésekben jeleskedik, hanem a kihallgatásokhoz, az ügy szereplőinek meghallgatásához van érzéke, tehetsége. Korán foglalkozni kezd a kriminális okok összefüggéseinek keresésével, a bűncselekmények megvalósulását segítő körülmények, közrehatók szerepének vizsgálatával. Ezzel is magyarázható, hogy vezetői rövid időn belül beiskolázzák a Corvin Otto Bűnügyi Szakiskolába, amelynek elvégzése után már a fővárosi rendőrség központi vizsgálati egységéhez kerül.

Munkatársai kedvelik, gondolkodásmódja, empátiája, ügyszeretete, olvasottsága révén „messzebbre lát” a napi ügyeknél. Rövid időn belül az ELTE ÁJK levelező tagozatára kerül, ahol 1960-ban szerez diplomát. Utolsó éves egyetemista, amikor vendégelőadóként már rendszeresen meghívják tanítani a Rendőr Akadémiára.

Nincs még egy évtizede, hogy felszerelt a rendőrséghez, amikor - mai ismereteink alapján mindenképpen - a tudományos pályájának kiindulási pontjához érkezik. A Belügyi Szemle c. szakmai havi lapnál a „Tudományos élet” c. rovat vezetésével bízzák meg.. A hatvanas évek közepén elvégzi a MUOSZ újságíró iskoláját, majd jogtanácsosi vizsgát tesz és megkezd a kandidátusi disszertációra való felkészülést. Időközben már lassan egy évtizede vezeti a rovatot, amelynél végzett munkája elismeréseként a Szemle főszerkesztő- helyettesének nevezik ki.

Öt év telik el és a Magyar Rendőr főszerkesztői székébe ül. Majd ugyanennyi idő elteltével a BM Oktatási és Közművelődési Csoportfőnök-helyettes lesz. Ebben a pozícióban csupán két évet tölt el, mert kinevezik a Rendőrtiszti Főiskola parancsnokának általános helyettesévé. A beosztása ugyan nem követeli meg, de ahogy teheti az osztályterembe megy és tanít. Rövid időn belül főiskolai docens címet kap. A hallgatók kedvelik, szeretnek az óráira járni. Az egyetlen oktató akit, ha a lehetőségük engedi nem rendfokozata alapján szólítanak, hanem becenevén- Tihi bá’.

Mind e közben rendszeresen publikál, előadásokat tart, összegző jelentéseket készít, főiskolai jegyzeteket ír. Még rovatvezető a Szemlénél, amikor felkéri a BM Klub kriminálpszichológiai munkaközössége, hogy tartson előadást a viktimológia egyes kérdéseiről. Örömmel vállalja, ez az első

olyan fellépése, amikor szakértő közönség előtt kifejezetten a viktimológiáról, mint a bűnözés elleni fellépésben hasznosítható tudományról beszélhet. Részletesen elidőz a fogalom értelmezésénél, Mendelsohn, Hentig, Ellenberg áldozatszempléleténél, vallja, hogy a viktimológia tudományának élvezői a bűnözőktől megóvott személyek lesznek. Néhány hónappal később az ELTE ÁJK szervezésében tart előadást „Gondolatok a viktimológiáról” címmel. Az áldozati szituációk tipológiájának jelentős teret szentel, részletezve a bűncselekmény előtti, közbeni és utáni sértetti magatartásokat. Véleménye szerint a tipológia segít a „miért történtre”, választ adni, egyben hozzásegít a megelőzéshez. Két csoportba osztályozza az áldozatokat. Az elsőben általában beszél az áldozattá válásról és itt Hentig megállapításait részletezi, míg a másodikban egyes bűncselekményfajták vonatkozásában emeli ki a jellemző áldozati jegyeket és sorolja a megfigyelések képviselőit. Kijelenti, hogy hiányzik a hazai tipológia, ennek kialakításában feladatunk van. Ugyanakkor kitér a hazai és környező országok tudományos kutatásaira, és az ezzel kapcsolatos problémákra. Élesen és kritikusan fogalmaz, amikor arról beszél, hogy a kutatások többnyire szervezetlenek, elszigeteltek és nem követnek határozott irányvonalat. Fájjalja, hogy sem a tudományegyetemen, sem a belügyi képzésben nem foglalkoznak kellően a viktimológia létezésével. Hibának tartja, hogy a téma elméleti és gyakorlati kérdéseit taglaló publikációk csak szűk kör számára érhetők el. Állítása szerint egyes vezetők inkább visszatartanak bizonyos információkat, hogy „az állomány ne gondolkozzon annyit, hanem végezze a feladatát”. Kifejezetten hiányolja a viktimológiával foglalkozó szakemberek szervezett, és tudományos ösztönzését.

Publikációiban visszatérően foglalkozik a sértettek hatékonyabb jogvédelmével. A bizonyítási eszközök között önálló eszközként kívánja minősíteni a sértett vallomását, míg a vallomástételi akadályokat és a sértettel szemben alkalmazható kényszerintézkedéseket külön tartja érdemesnek rendezni.

Hangoztatta azt a véleményét, mely szerint a büntető ügyekben eljáró hatóságoknak szakítania kell korábbi szemléletükkel, és nem csak a bűnüldözési és felelősségre vonási szempontokra kell figyelemmel lenniük, hanem tartsák figyelemmel a sértett érdekeit, a sértett jogvédelmét. Szükségesnek tartja a pótmagánvád intézményét.

Véleménye szerint akkor lehet élni kedvezményel a vádlott esetében, ha a bűncselekménnyel okozott kár megtérítésére törekszik, vagy reális esély van a jóvátételre.

A nyolcvanas években több írásában is megjelenik a bűnmegelőzés és a viktimológia kapcsolata. Viktimológiai bűnmegelőzésnek, viktimális szenzitivitásnak nevezi az áldozatra koncentráló megelőzést, amikor a bűnelkövetési lehetőségek szűkítése mögött az áldozattá válás mérséklésével lehet számolni. Megkülönbözteti a csoportos viktimológiai bűnmegelőzést az egyénitől. Az előző esetében a települési helyeken együtt élők védelmét, a szomszédságon alapuló biztonsági stratégiák kidolgozását érti, addig az egyéni viktimológiai bűnmegelőzés a valamilyen ok miatt veszélyeztetett polgárok önvédelmét jelenti.

Ugyanakkor mindvégig kiemelt figyelmet szentel a felderítés eredményességének növelésére mellett, amelyet mással nem lát pótolhatónak.

Viktimológiai munkássága során, kellő nyomatékkal foglalkozott az áldozat személyének kriminalisztikai jelentőségével is. Kimondta, hogy egy bűncselekmény felderítése szempontjából meghatározóan fontos, hogy egyrészt ki az áldozat, másrészt miért éppen ő? Az áldozat személye sok mindenre adhat választ, akár arra is, hogy bűncselekmény történt-e, vagy sem? Sok esetben az áldozat az akin keresztül behatárolható a gyanúsítottak köre, a tetteshez fűződő kapcsolat, az okok és a motívumok. Éppen ezért a sértett személyiségének, szociális körülményeinek, kapcsolatainak, szokásainak felderítése a bünfelderítés sikerének legfontosabb feltétele.

A Belügyi Szemlében 1970-ben jelenik meg reflexiója Dr. Vavró István néhány hónappal korábban publikált „Bűnözés, büntetések és intézkedések c. írásával kapcsolatban. A hozzászólásban indítványt tesz a büntető anyagi és eljárási jog módosítására, a „hatékonyabb bűnüldözési módszerek továbbfejlesztésére.” Javasolja a büntető következményekkel járó feljelentési kötelezettség megteremtését egyes különösen veszélyes, élet elleni bűncselekmények esetén. A hozzátartozók sérelmére elkövetett emberölést minősített esetként tartja indokoltnak szabályozni. Álláspontja szerint lényeges a feljelentést definiálni és annak előterjesztési formáit nevesíteni. Vallja, hogy a sértettet egyértelműen jogilag is meg kell különböztetni a tanútól.

A viktimológiát a kriminológiai alkalmazott ágának tekinti, amelynek tárgya, vizsgálódási köre a bűnözés egyes részterületei : - az ő

szóhasználatában - a viktimál pozíció, a viktimál morfológia, a viktimál látencia, a viktimál interdependencia, a viktimál habitus, a viktimál információ, a viktimál kompenzáció és a viktimál profilaxis.

Talán nem szubjektív az a vélemény, mely szerint Dr. Tóth Tihamér legmaradandóbb műve, az a főiskolai jegyzet, amelyet ma is érdeklődéssel forgatnak a rendőr hallgatók, és amelynek címe is utal a két tudomány kapcsolatának elválaszthatatlanságára, azaz: Viktimológia, a bűncselekmények sértettjeinek kriminológiája.

A viktimológus, a tanár, a rendőr ezredes közel negyven éves szolgálat után, 1991. február 28-án vonult nyugállományba. Ez nem jelentette, hogy hátat fordít „szerelmének”, továbbra is ugyan olyan örömmel foglalkozott az áldozatok tudományával, előadásokat vállalt, konferenciákon hallatta hangját. A Detektívszövetség alapítója volt, 2005-ben bekövetkezett haláláig ott dolgozott.

Tóth Tihamér úttörő volt a hazai viktimológiában. Munkásságával hozzájárult az áldozattan megismertetéséhez, a sértettek, áldozatok helytelen megítélésének megváltoztatásához, jogszabályi változtatásokhoz, egy új áldozatsegítő szemlélet létrejöttéhez. Jelentős befolyással bírt a rendőrség áldozatvédelmi gondolkodásának kialakítására, a tudományos elméletek megismertetésére.

Személyisége, kollegalitása, empátiája, tudományos munkássága növelte a rendőrség reputációját, segítette a tisztképzést, az eredményes belügyi oktatást.

Az áldozatvédelem iránti elhivatottsága okán rendőri berkekben a tudományt is róla neveztük el, vagyis egymás között csak VIKtíhiMOLÓGIÁKÉNT említjük.